

Pensiju sistēma Latvijā: problēmas un attīstības iespējas

Anželika Berķe-Berga, Marta Polna

Rīgas Stradiņa universitāte, Reģionālās ekonomikas un biznesa katedra, Latvija

Ievads. Par Latvijas pensiju sistēmu un tās nozīmi sabiedrībā tiek diskutēts visai bieži. Sākoties krīzei, tika mainītas iepriekš par prioritāti noteiktas un solītas pensiju sistēmas iezīmes. Līdz šim brīdim veiktās reformas Latvijā nav spējušas novērst pensionāru zemo nodrošinājuma līmeni. Pensiju sistēma, kur strādājošo veiktās iemaksas saņem esošie pensionāri, ir piemērots valstīm, kur iedzīvotāju skaits pieaug vai ir samērā stabils. Taču pašreiz Eiropas Savienības (ES) valstīs ir novērojamas izteiktas sabiedrības novecošanās pazīmes. Tā kā strādājošo skaits samazinās un pensijas vecumu sasniegušo cilvēku skaits palielinās, samazinās strādājošo īpatsvars, kuriem ir jāsaskaras ar pieaugošajām pensiju izmaksām. Tā rezultātā sociālās iemaksas būs vai nu jāpaaugstina vai jāsamazina pensijas. Katrā ES valstī pensiju sistēma atšķiras. Daudzviet ir ieviestas līdzīgas – trīs līmeņu – pensiju sistēmas, taču atšķirības ir šo līmeņu niansēs. Citviet (piemēram, Lielbritānijā) pensiju sistēma būtiski atšķiras no pārējām valstīm. Arī pensiju sistēmu darbības rezultativitāte ES valstīs nav viennozīmīga.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir izpētīt Latvijas pensiju sistēmas problēmas un pilnveidošanas iespējas, ņemot vērā Eiropas Savienības valstu labo praksi.

Lai sasniegtu mērķi, detalizēti tiks apskatītas pensiju sistēmas gan ekonomiski spēcīgās un ar sociālo nodrošinājumu pazīstamās valstīs – Lielbritānijā un Dānijā, gan arī jaunajās ES dalībvalstīs – Bulgārijā un, protams, Latvijā. Analīzē tiks izmantoti noteikti rādītāji, lai spētu izvērtēt pensiju sistēmu kopīgās un atšķirīgās iezīmes, kā arī sistēmas veiksmīgu darbību noteicošos faktoros. Atsevišķi tiks veikta analīze, kurā tiks noskaidrotas Latvijas pensiju sistēmas raksturojošās problēmas.

Pētījumā izmantotās metodes ir šādas: monogrāfiskā analīzes metode, kontentanalīzes metode, sekundāro datu analīze, kā arī grafiskā analīze.

Rezultāti. Pētījuma rezultātā tiek atspoguļots, cik lielā mērā valstīs ir iesaistījušās vecuma ienākuma nodrošināšanas kapitāla veidošanā, kā arī daļa, par kuru iedzīvotājiem jāparūpējas pašiem (tiešā veidā vai ar darba devēja starpniecību). Tāpat tiek noskaidroti faktori, kas ietekmē pensijas saņemšanas nosacījumus un iemaksu likmes, pensijas apmēru u. c.

Secinājumi. Viens no veidiem, kā valstīs cenšas risināt ar demogrāfiju saistītās problēmas, ir pakāpeniska pensionēšanās vecuma paaugstināšana. Taču tas ir tikai viens no soļiem situācijas uzlabošanai. Lielāku uzsvāru būtu ieteicams likt tieši uz privāto uzkrājumu veidošanu un veicināt to. Tam nepieciešama darba devēju un arodbiedrību aktīva iesaistīšanās, kas spētu mainīt sabiedrības rīcību ilgtermiņa perspektīvā.